

POLSKIE DROGI KU NIEPODLEGŁOŚCI

W listopadzie 1918 roku, po 123 latach nieobecności na mapach politycznych Europy, Polska odzyskała niepodległość. Stało się to głównie dzięki wytrwałości i ofiarności aktywnej części polskiego społeczeństwa, które w okresie niewoli przekazywało nowym generacjom młodych Polaków przywiązanie do języka i kultury narodowej. W latach pierwszej wojny światowej (1914-1918) wystąpiły sprzyjające okoliczności dla sprawy polskiej. Zaborcy Polski stanęli wówczas naprzeciwko siebie, łamiąc swą dotychczasową solidarność w kwestii polskiej.

Latem 1914 r., u progu rozpoczynającej się wojny, Polacy stanęli przed dylematem, po której stronie konfliktu się opowiedzieć. Część, m.in. Józef Piłsudski, nadzieje na odbudowę Rzeczypospolitej wiązała z państwami centralnymi. U ich boku sformowano ochotnicze Legiony Polskie. Inni (a wśród nich Roman Dmowski) to w Rosji i jej sojusznikach na Zachodzie widzieli mocarstwa, które mogły najpierw zjednoczyć ziemie polskie a w dalszej perspektywie doprowadzić do odzyskania przez Polskę niepodległości. Dla setek tysięcy Polaków zmobilizowanych do armii państw zaborczych wojna miała charakter bratobójczy. Poza tym same działania wojenne przyczyniły się do ogromnych zniszczeń materialnych, a setki tysięcy osób zmusiły do opuszczenia swych domostw w charakterze uchodźców wojennych.

Długo oczekiwany przełom w sprawie polskiej nastąpił w listopadzie 1916 r. Wówczas to cesarze Niemiec i Austrii proklamowali odrodzenie państwa polskiego na ziemiach odebranych Rosji (tzw. Akt 5 Listopada). Stanowił on wyłom w zмовie milczenia w kwestii polskiej. Kilka miesięcy później w Rosji obalono carat. Nowe władze Rosji uznały prawo Polaków do samostanowienia. Wkrótce zdecydowali się na to Francuzi i Brytyjczycy. Widząc, że państwa centralne nie są gotowe przyznać Polsce rzeczywistej niepodległości, Piłsudski zerwał z nimi i został internowany, Legiony rozwiązane a część legionistów – internowana.

Na rzecz sprawy polskiej lobbowali na Zachodzie luminarze polskiej kultury. Ignacy Paderewski zbierał pieniądze na ofiary wojny na ziemiach polskich i namawiał polityków państw zachodnich do poparcia idei niepodległości Polski. Między innymi w wyniku jego zabiegów Woodrow Wilson, prezydent USA, które w kwietniu 1917 r. przystąpiły do wojny, zaczął sprzyjać Polakom. Postulat niepodległości Polski uznali wkrótce i inni przywódcy państw ententy. We Francji z ochotników wywodzących się głównie ze środowisk polonijnych sformowano Armię Polską.

W lutym 1918 r. państwa centralne zawarły niekorzystny z polskiej perspektywy pokój brzeski z Ukrainą. Rozczarowani Polacy ostatecznie zerwali z państwami centralnymi i nadzieje na odbudowę Polski zaczęli powszechnie wiązać z ententą. Rozwiązano ostatecznie oddziały polskie walczące u boku państw centralnych. W przemówieniu do kongresu w styczniu 1918 r. Woodrow Wilson uznał odbudowę niepodległej Polski z dostępem do morza za jeden z warunków zawarcia trwałego pokoju.

Gdy w październiku i listopadzie kończyła się wojna na Zachodzie i nastąpił rozpad Austro-Węgier, Polacy przystąpili do rozbijania okupantów i tworzenia niezależnych instytucji państwowych. Uwolniony przez Niemców Józef Piłsudski przyjechał do Warszawy, gdzie 11 listopada 1918 r. przejął z rąk Rady Regencyjnej pełnię władzy cywilnej i wojskowej przyjmując funkcję Naczelnika Państwa. Rozpoczął się nowy etap w historii Polski.

RÓŻNYMI ŚCIEŻKAMI KU NIEPODLEGŁEJ SZLI OJCOWIE POLSKI ODRODZONEJ

IGNACY DASZYŃSKI

Ignacy Daszyński (1866-1936), polityk, pisarz polityczny i publicysta, działacz socjalistyczny i niepodległościowy, współtwórca Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego, poseł do austriackiej Rady Państwa, w listopadzie 1918 r. premier Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej, w okresie Drugiej Rzeczypospolitej jeden z liderów Polskiej Partii Socjalistycznej, Marszałek Sejmu (1928-1930) oraz jeden z przywódców Centrolewu.

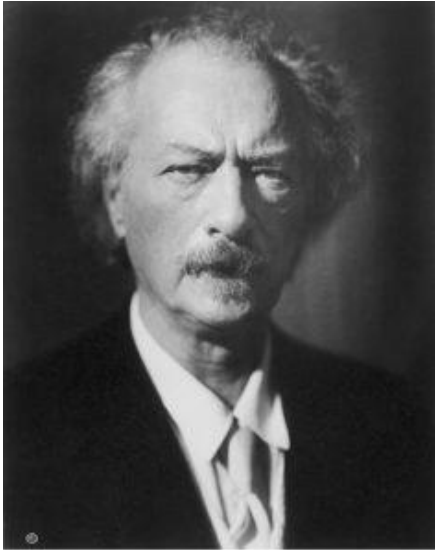
ROMAN DMOWSKI

Roman Dmowski (1864-1939), polityk, pisarz polityczny, publicysta, przywódca i ideolog Narodowej Demokracji, działacz Ligi Polskiej, następnie jeden z twórców Ligi Narodowej, współtworzył Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne, poseł do Dumy Rosyjskiej, podczas Wielkiej Wojny prezes Komitetu Narodowego Polskiego, delegat Polski na konferencję pokojową w Paryżu, w Drugiej Rzeczypospolitej m.in. minister spraw zagranicznych, założyciel Obozu Wielkiej Polski oraz Stronnictwa Narodowego, autor wielu dzieł programowych i publicystycznych.

WOJCIECH KORFANTY

Wojciech Korfanty (1873-1939), polityk, działacz narodowy i niepodległościowy, redaktor i publicysta, wydawca górnośląskiego „Polaka”, poseł do Reichstagu, polski komisarz plebiscytowy na Górnym Śląsku, faktyczny dyktator III powstania śląskiego, poseł na Sejm RP oraz do Sejmu Śląskiego, przywódca Chadecji, sądzony i skazany w procesie brzeskim, od 1935 roku na emigracji w Czechosłowacji, współtwórca opozycyjnego wobec sanacji tzw. Frontu Morges, wiosną 1939 roku powrócił do kraju, gdzie wkrótce zmarł.

IGNACY PADEREWSKI

Ignacy Paderewski (1860-1941), pianista, wirtuoz, kompozytor, polityk, przedstawiciel Komitetu Narodowego Polskiego w Stanach Zjednoczonych, prezydent rady ministrów i minister spraw zagranicznych, delegat Polski na konferencję pokojową w Paryżu, współinicjator opozycyjnego wobec rządów pilsudczyków tzw. Frontu Morges, podczas II wojny światowej przewodniczący Rady Narodowej RP.

JÓZEF PIŁSUDSKI

Józef Piłsudski (1867-1935), działacz niepodległościowy, I Marszałek Polski, Naczelny Wódz Wojska Polskiego, jeden z twórców i przywódców Polskiej Partii Socjalistycznej oraz jej Organizacji Bojowej, kierownik Związku Walki Czynnej, w czasie I wojny światowej Komendant I Brygady Legionów Polskich, twórca Polskiej Organizacji Wojskowej, w Drugiej Rzeczypospolitej m.in. Naczelnik Państwa Polskiego, po przejęciu władzy w maju 1926 r. dwukrotnie premier, w latach 1926-1935 minister spraw wojskowych oraz Generalny Inspektor Sił Zbrojnych, faktyczny przywódca państwa polskiego.

WINCENTY WITOS

Wincenty Witos (1874-1945), polityk, działacz ludowy i niepodległościowy, jeden z twórców Stronnictwa Ludowego oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, poseł do austriackiej Rady Państwa, przewodniczący Polskiej Komisji Likwidacyjnej, w okresie Drugiej Rzeczypospolitej trzykrotny premier, jeden z przywódców Centrolewu, sądzony i skazany w procesie brzeskim, w latach 1933-1939 na emigracji politycznej w Czechosłowacji, w czasie II wojny światowej internowany przez Niemców.

KALENDARIUM NIEPODLEGŁOŚCIOWE

Arcyksiążę Ferdynand tuż przed zamachem, autor Karl Tröstl (na licencji CC-BY SA 3.0)

28 LIPCA 1914

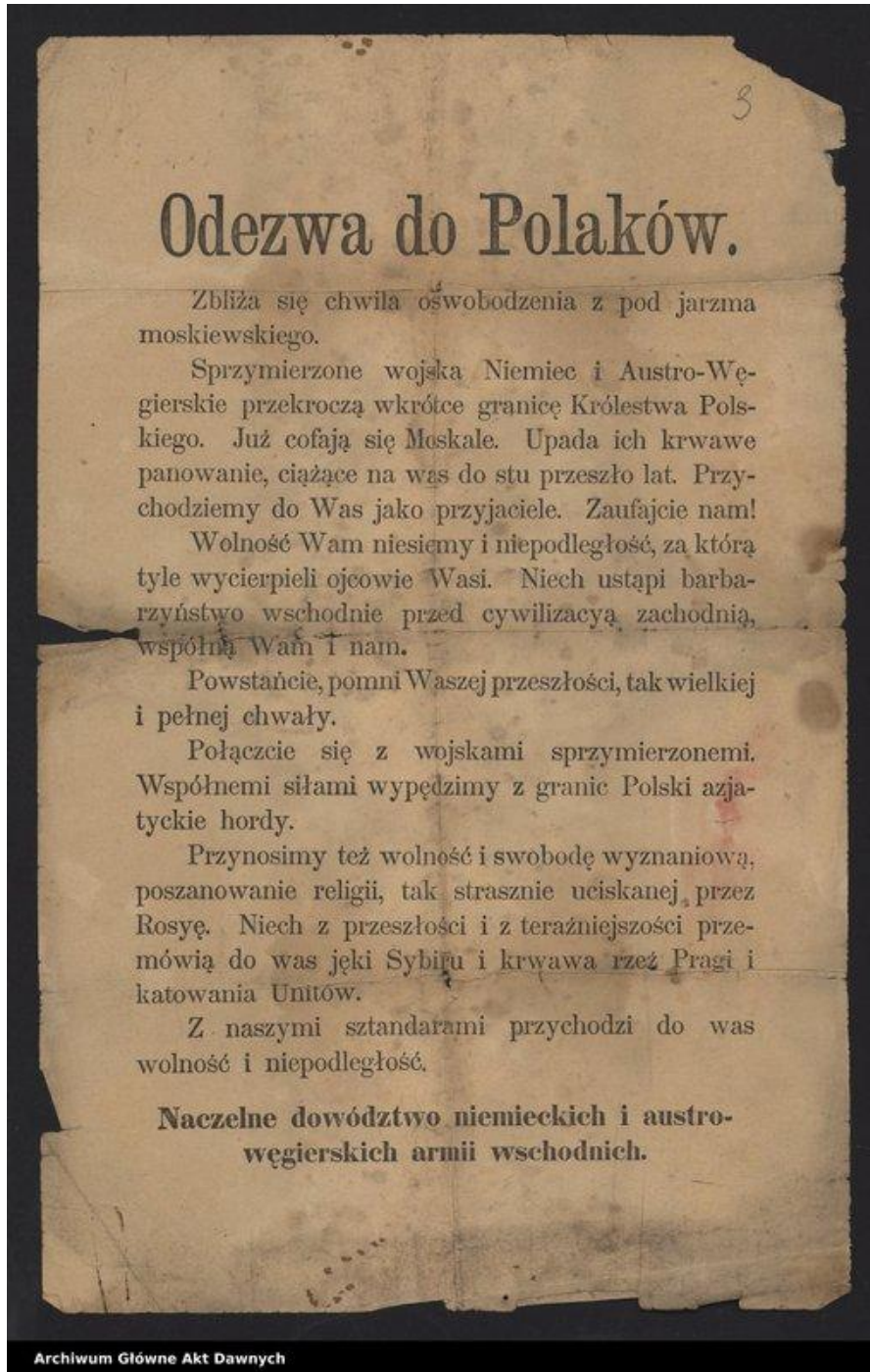
W reakcji na udany zamach na arcyksięcia Ferdynanda Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Serbii. W ciągu kilku kolejnych dni działa tzw. efekt domina. Na mocy porozumień sojuszniczych Rosja ogłosiła mobilizację wojska przeciwko Austro-Węgom. W odpowiedzi Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji, a następnie Francji. Zaborcy stanęli po dwóch stronach frontu. **Rozpoczęła się I wojna światowa.**

Ćwiczenia Związku Strzeleckiego w Zakopanem 1913 – (ze zbiorów NAC, sygn. 22-100-4)

5-6 SIERPNI 1914

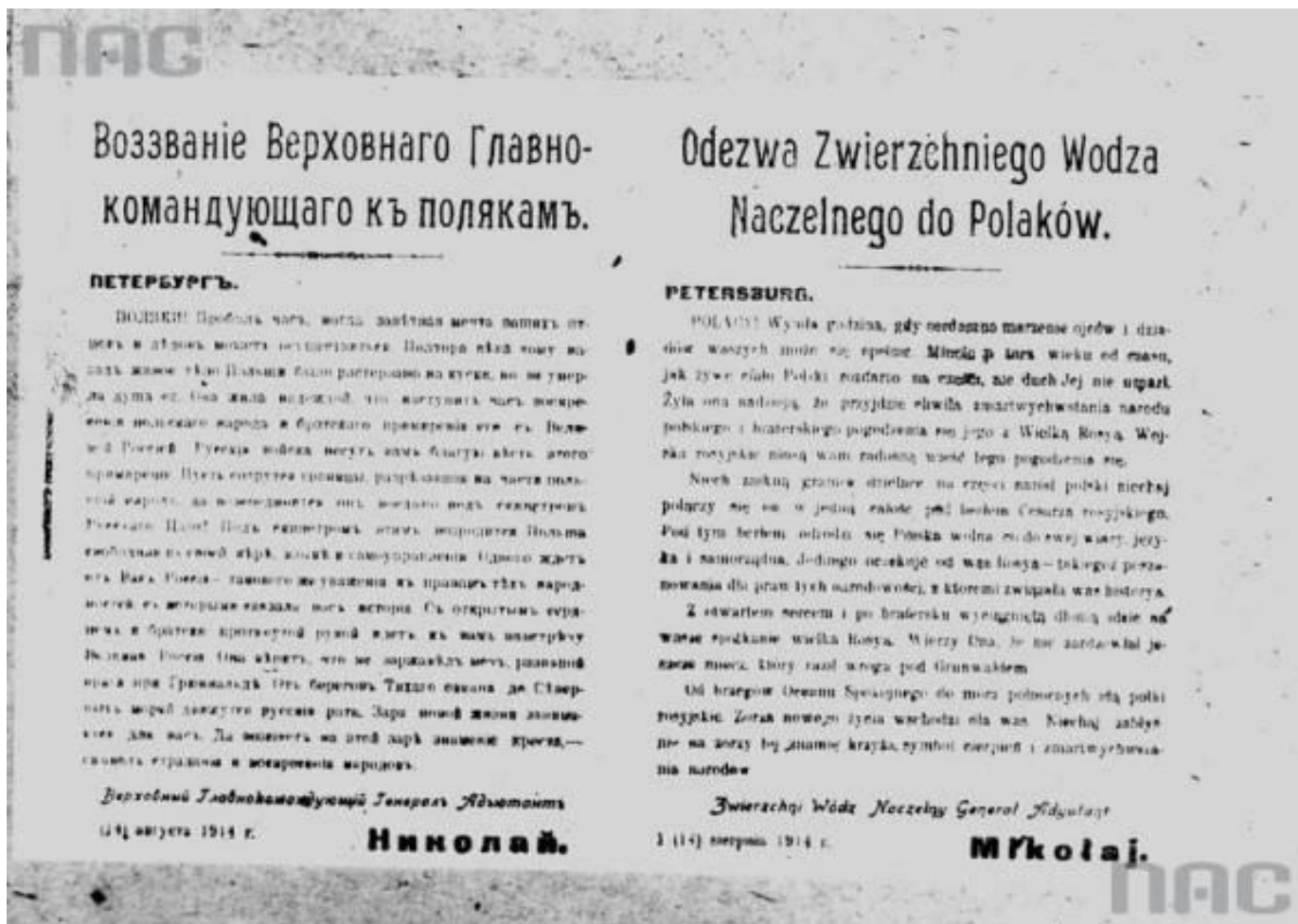
I Kompania Kadrowa pod dowództwem Józefa Piłsudskiego wyruszyła z Oleandrów pod Krakowem i przekroczyła granicę pomiędzy Galicją a Królestwem Polskim. Marsz niewielkiego (około 160 osobowego) oddziału miał wywołać powstanie antyrosyjskie na terenie Królestwa Polskiego. Kompania zajęła Kielce, ale po bezskutecznej próbie przebicia się do Warszawy, zmuszona została do odwrotu w stronę Krakowa.

Odezwa dowództw naczelnych armii państw centralnych (AGAD, domena publiczna)

9 SIERPNI 1914

Naczelne Dowództwa Niemieckie i Austro-Węgierskie wydały odezwę, w której zachęcały polską ludność zamieszkałą w Królestwie Polskim do włączania się w szeregi armii państw centralnych. „Przynosimy też wolność i swobodę wyznaniową, poszanowanie religii, tak strasznie uciskanej przez Rosję. Niech z przeszłości i z terażniejszości przemówią do Was jęki Sybiru i krwawa rzeź Pragi, i katowanie unitów” – możemy przeczytać w dokumencie. Nie zawierał on jednak żadnych konkretnych zobowiązań ani obietnic dotyczących ewentualnego przyszłego Państwa Polskiego.

Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-H-14b-2

Odezwa wielkiego księcia Mikołajewicza (ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego, sygn.1-H-14b-2)

14 SIERPNI 1914

W odpowiedzi na odezwę austriacką i niemiecką wódz naczelny armii rosyjskiej – wielki książkę Mikołaj Mikołajewicz – wydał odezwę do ludności polskiej, w której pisał: „niechaj zatrą się granice rozrywające na części naród polski! Niech naród polski połączy się w jedno ciało pod berłem cesarza rosyjskiego! Pod berłem tym odrodzi się Polska swobodna w swej wierze, języku i samorządzie!”. Odezwa skierowana była do Polaków mieszkających w Galicji i na ziemiach zaboru niemieckiego. Jednak, podobnie jak ta przygotowana przez dowódców sił państw centralnych, nie zawierała żadnych konkretnych deklaracji politycznych dotyczących kształtu i charakteru odrodzonego Państwa Polskiego.

NAC POLACY!

Podajemy do wiadomości następujące odezwy Rządu narodowego:

POLACY!

W Warszawie utworzył się Rząd Narodowy. Obowiązkiem wszystkich Polaków jest skupić się solidarnie pod Jego Władzą. Komendantem polskich sił wojskowych mianowany został ob. Józef Piłsudski, którego rozporządzeniem wszyscy ulegać winni.

RZĄD NARODOWY.

Warszawa 3 sierpnia 1914.

RZĄD NARODOWY.

Wybiła godzina rozstrzygająca! Polska przestała być niewolnicą i sama chce stanąć o swoim losie, sama chce budować swą przyszłość, rzucając na szalę wypadków własną siłę orężną. Kadry armii polskiej wkroczyły na ziemię KRÓLESTWA POLSKIEGO, zajmując ją na rzecz jej właściwego, istotnego, Jedyne go gospodarza — LUDU POLSKIEGO, który ją swą krwawicą użyźnił i wzbogacił. Zajmują ją w imieniu Władzy Naczelnej Rządu Narodowego. Niesiemy całemu Narodowi rozkucie kajdan, poszczególnym zaś jego warstwom warunki normalnego rozwoju.

Z dniem dzisiejszym CAŁY NARÓD skupić się winien w jednym obozie pod kierownictwem RZĄDU NARODOWEGO. Po za tym obozem zostaną tylko zdrajcy, dla których potrafimy być bezwzględni.

KOMENDANT GŁÓWNY WOJSKA POLSKIEGO

Józef Piłsudski.

Na ziemię polską zaboru rosyjskiego, do kraju niewoli i najokrutniejszego gwałtu wszedł polski żołnierz.

Strzelcy zdobyli Miechów i okoliczne miejscowości i w zupełnym porozumieniu z armią austriacką maszerują na Jędrzejów — Kielce ku Warszawie.

Ludność wita z entuzjazmem znak ORLA BIAŁEGO. W kadry strzeleckie garną się tłumnie chłopcy i robotnicy Królestwa, szczęśliwi, że ich powołano do walki z Rosją. Żywność i wszelkie potrzeby dostarczane są z zapalem. Komenda wojsk polskich organizuje władzę cywilną i powołała najwybitniejszych obywateli miejscowych do objęcia wszystkich działów samorządnej administracji, tworzy milicję. Na murach osad i miasteczek widnieją odezwy RZĄDU NARODOWEGO I KOMENDANTA GŁÓWNEGO.

Bracia! Wyzwoliła się dusza Narodu z niewiary we własne siły. Śmiały marsz strzelców polskich do Królestwa postawił sprawę polską.

Nieugięta dążność do Niepodległości przetwarza się w czyn, w rzeczywistość! — Pałki strzeleckie posuwające się ku Warszawie stworzyły w dziejach Polski nową kartę. Nigdy okoliczności nie składały się bardziej pomyślnie do walki z Rosją. Jesteśmy sprzymierzeńcami Austrii — w dzisiejszym układzie stosunków im więcej ziem polskich zajmą wojska austriackie, tem dla nas lepiej, gdyż walcząc o swoje interesy mocarstwowe, Austria popiera równocześnie sprawę polską.

Od nas samych, od naszej ofiarności, siły organizacyjnej i zdecydowania zależy przyszłość narodu.

W obliczu Niepodległości niema miejsca na waśnie społeczne i partyjne: istnieje jedno tylko pytanie — czy jesteśmy zdolni spełnić obowiązek narodowy? — Nie ulegnijmy się daniym krwi i mienia — całą mocą narodu poprzyjmy braci walczących w Królestwie.

KOMISJA SKONFEDEROWANYCH STRONNICTW NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH objęła w dniu dzisiejszym zastępstwo RZĄDU NARODOWEGO, utworzonego w Warszawie. K. S. S. N. będzie pośredniczyła pomiędzy Galicyą a Rządem Narodowym, informowała o biegu wypadków, organizowała pomoc w walce przeciw Rosji.

Wydział Skarbowy (Polski Skarb wojskowy) zostanie w najbliższych dniach ujawniony.

Komisja skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych jako zastępstwo Rządu Narodowego w Warszawie.

KRAKÓW, 10 sierpnia 1914 r.

Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-H-150a-1

Odezwa Naczelnego Komitetu Narodowego (ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego, sygn. 1-H-150a-1)

16 SIERPNIĄ 1914

Z połączenia Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych i istniejącego od końca lipca 1914 we Lwowie Centralnego Komitetu Narodowego, utworzony został w Krakowie **Naczelnny Komitet Narodowy**. Na jego czele stanął Juliusz Leo — ówczesny prezydent Krakowa. Komitet sprawował władzę wojskową, polityczną i skarbową Polaków na terenie Galicji. Pierwszą jego inicjatywą było stworzenie Legionów Polskich u boku armii austro-węgierskiej. W 1915 roku w trzech brygadach Legionów walczyło ponad 20 tys. Polaków.

Ratujmy Ojczyznę Naszą.

**Polski Centralny Komitet Ratunkowy nazacza "Dzień Polski"
na niedzielę 24go stycznia i wzywa do ofiarności.**

RODACY!

Kim z Was nie słyszał o tem, co się obecnie dzieje w naszej nieszczęśliwej Ojczyźnie?...

Prasa całego świata stwierdza dziś jednoznacznie, że kraj nasz to jeden wielki ośrodek, jedno pogrzebisko, po którym błądzą się wśród ruin i szlamy miliony głodnych, bezbroniących i odkrytych nędzarzy, nie mających gdzie skłonić głowy wśród mrozu i śnieżnych zamieci.

A miliony armie w dalszym ciągu szarżą śmiertelnie i zniszczeniu.

Nie miałby chyba w pierś setka ten z pomógłby nam, (który chociaż najwięcej nędrzą, jeszcze nie cierpi głodu i ma jakiś dach nad głową), żeby dziś nie uładował się nad nędzą własnych braci i nie poprosił o pomoc.

Nie byłby chyba celowikiem ten, który pozostał głuchym na tę nędzę milionów.

Nie byłby się chyba strasznej kary Bogaż ten, który dziś braciom nie poprosił o pomoc.

Wierząc, że całe bez wyjątku wyobrażenie nasze, świadome rozpaczeliwego położenia ludu polskiego pragnie gorąco spisać mu z pomocą, i chęć mu umożliwić jak najprędszą i wspólną akcję, ustanawiamy dla całego ogółu, dla wszystkich organizacyj, parafii i towarzystw, dla rodzin polskich i dla każdego pojedynczego Polaka, w niedzielę 24 stycznia—Dzień Polski, celem zbioru jednorazowego zasilku dla strasznie nawiedzonego narodu.

Wyrażamy przekonanie, że nie znajdzie się ani jeden organizm, towarzystwo, albo parafia, że nie będzie ani jednego Polaka, któryby w dniu tym nie złożył osobistej ofiary. Wierzymy, że zwłaszcza cieżgodni księża nasi, ułatwią ludowi polskiemu spełnienie tego obowiązku urządzeniem kolekt w kościołach naszych.

Pieniądze w ten sposób uzyskane wysyłamy natychmiast drogą telegraficzną do Warszawy, na ręce Centralnego Komitetu Obywatelskiego, w skład którego wchodzi kilkadziesiąt osób najpierwszych w całym narodzie, i pod którego opieką skupiła się cała akcja ratunkowa w Królestwie Polskim i zajętej przez Rosyę Galicyi.

Komitet ten, rozporządzający milionami rubli, (które jednak są kroplą w morzu nędzy ogólnej), ma zaufanie nie tylko całej Polski, ale także i Rosyi z pomocą Polsce śpieszącej.

Dokładny przytem wszelkich starań i przez własnego reprezentanta dopilnujemy, aby fundusz rozdzielony został uczciwie pomiędzy wszystkich Polaków wojną dotkniętych tak w Królestwie jak i w Galicyi.

Nicma obecnie dla nikogo wymówki pod pozorem obawy, że jego pieniądze nie dojdą tam, gdzie powinny, albo że niema zaufania do Komitetów.

Cały nasz Polski Centralny Komitet Ratunkowy ręczy za tę akcję, która w dalszym ciągu w Polsce odbywać się będzie pod opieką pierwszych w narodzie.

Pragnęliśmy wybrać sumę jak największą, bo jeżeli kiedy, to dziś, gdy ziemia straszna się sroży, gdy nędra przeobraziła wszelkie granice, spisać tam trzeba z pomocą, i dlatego prosimy wszystkie organizacje, parafie, towarzystwa i Komitety, posiadające fundusze na ratowanie rodaków z nędzą wojną spowodowanej, aby je do ofiar z Dnia Polskiego dołączyli chętnie.

Już od dłuższego czasu pokamy do serc współpatriotów naszych krajów narodowości w tym kraju. Rezultat dotychczas bardzo niepozorny, bo nie śniłobyś im wyznaczyć cyfry przez nas złożonej. Zbliżmy w Dniu Polskim miliony, a Amerykanie wnet dadzą parę następnych.

Pieniądze trzeba wysłać natychmiast, najjuż jutro po Dniu Polskim, z dalszych okolic telegraficznie, abyśmy w parę dni potem mogli już je do Polski odesłać.

Proszamy wysłać i wysłać należy na adres któregośkolwiek z centrów skarbowych, w skład P. C. K. K. wchodziących, a więc — Skarbu Polskiej Rady Narodowej, Funduszu Nar. Wydziału Niepodległościowego przy Z. N. P., Skarbu Zjedn. Polskiego w Rzym, Kat., Funduszu Kościuszkowskiego Zw. Sokółów Pol., Funduszu Bojowego Zwiazku Polak i S. N. Unii Polskiej w Wilkes Barre, Pa.

Komitety, organizacje, towarzystwa i osoby prywatne z powierzonymi centrali niezwiazane, mogą je przesłać wprost na adres: Jan F. Smulski, skarbnik P. C. K. K., 1201 Milwaukee Ave., Chicago, Ill.

Raz jeszcze wolamy:

Tam giną nasi rodacy, nasi bracia, siostry, krew nasza. — Tyle Polaki, ile jej ocali się z tego potopu ognia, krwi, zarazy i głodu.

Ratujmy ich, ratujmy wszyscy, aby nam przez resztę życia nie stały widma poginionych, jako straszny wyrost samienia.

Mamy nadzieję, że wszystkie nasze centra skarbowe i wszystkie organizacje wysłać natychmiast do podległych sobie Towarzystw porządku osobne wezwania do ofiarności, na ten Dzień Polski, że nasza Prasa — wyłoży wszystkie siły, aby ideę Dnia Polskiego jak najgorzej spekularyzować, że nasze patryotyczne Duchowieństwo, konieczność ofiary z ambony wywołamy ludowi.

Pamiętajmy Bracia: Tyle Polaki, ile jej ocali się z potopu ognia, krwi, zarazy i głodu.

POLSKI CENTRALNY KOMITET RATUNKOWY.

J. F. K. K. BRZYCKI, J. WENIG
J. F. K. K. HOSKUP P. F. SHODK
J. F. K. K. HOSKUP K. KOZŁOWSKI
ANTONI KARABASZ, Prezes.
P. BOSTYKOWSKI, Pierwszy Wice-Prezes.
ANNA NEEMAN, Drugi Wice-Prezes.
STANISŁAW DEADA, Sekretarz.
J. F. SMULSKI, Kasyer.

KS. W. KAPALA,
KS. W. KRZAKOWSKI,
KS. W. WÓJTALEWICZ,
FR. GRUTKA,
K. ŻYCHLIŃSKI,
FR. PIETRZAKOWSKI,
M. SZKODOWSKI,
A. KARCIEC,
J. HANDEK.

FR. BART,
J. K. KONOPKA,
M. OSUCH,
J. KAPUSZCZYK,
ST. KALISZKI,
K. SUTKOWSKI,
DR. T. STANISŁAWSKI,
K. NAPIERZAŁKA,
L. WÓJCIKOWSKI.

M. WĘGNIK,
TED. M. HELIŃSKI,
KS. T. BOSZ,
S. KOLANOWSKI,
J. MAJCHOWSKI,
J. S. RYBICKI,
J. STUBIAK,
J. DEMBICZ,
DR. J. TENISZOWICZ.

M. MABAŻEWICZ,
DR. F. B. FRONCZAK,
IGN. M. WITKOWSKI,
S. L. FRODOWSKI,
DR. CZERWINSKI,
DR. E. WAGNER,
ST. WALKOWSKI,
DR. KARŁOWSKA,
DR. SZOPIŃSKI.

PAŹDZIERNIK 1914

Polonia amerykańska stworzyła **Polski Centralny Komitet Ratunkowy**. W pierwszych latach funkcjonowania realizował on przede wszystkim cele pomocowe zbierając fundusze na rzecz ofiar wojny na ziemiach polskich. Z czasem stał się też jednym z najważniejszych źródeł nacisku i promocji polskiej sprawy narodowej w zachodniej opinii publicznej.

Fotografia zbiorowa członków Polskiej Organizacji Wojskowej (ze zbiorów NAC, sygn. 22-198-6)

22 PAŹDZIERNIKA 1914

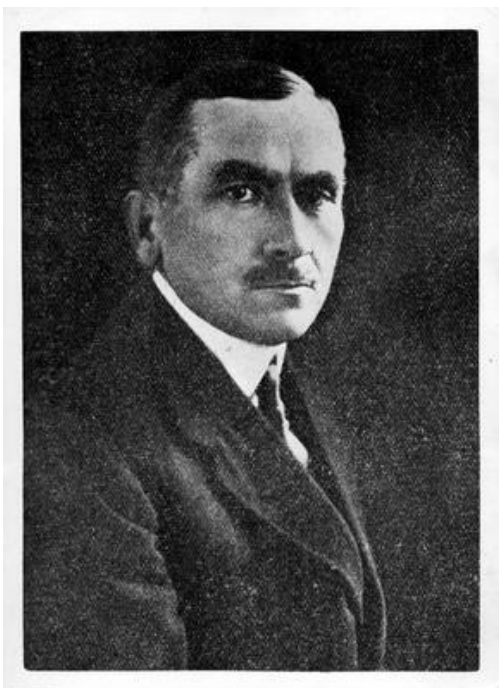
Józef Piłsudski stworzył na terenie Królestwa Polskiego niezależną i tajną **Polską Organizację Wojskową**. W pierwszym okresie jej funkcjonowania jej głównym zadaniem miały być akcje dywersyjne i wywiadowcze skierowane przeciwko Rosji. Jej struktury przypominać miały swoistą armię podziemną, kontrolowaną bezpośrednio przez Piłsudskiego, bez nadzoru ze strony któregośkolwiek z zaborców.

Atak oddziałów rosyjskich w czasie bitwy łódzkiej (autor nieznany, domena publiczna)

11 LISTOPADA 1914

Rozpoczęła się tzw. **bitwa łódzka**, jedna z najkrwawszych bitew I wojny światowej. W starciu pomiędzy siłami niemiecko-austriackimi i rosyjskimi po obydwu stronach konfliktu bratobójczo walczyć mogło ponad 30 tys. żołnierzy narodowości polskiej.

Roman Dmowski, twórca
Komitetu Narodowego Polskiego
(ze zbiorów NAC, 1-A-493)

25 LISTOPADA 1914

W Warszawie utworzony został **Komitet Narodowy Polski** – organizacja skupiająca polskich polityków, którzy szansę na odzyskanie niepodległości widzieli w sojuszu z Rosją i państwami ententy. Komitet, na którego czele stanęli Zygmunt Wielopolski oraz Roman Dmowski, skupiał głównie siły związane z narodową demokracją i innymi formacjami o charakterze prawicowym i nacjonalistycznym. Objął także patronat nad tworzeniem w Rosji polskich oddziałów nazwanych od miejsca pierwotnej koncentracji Legionem Puławskim.

Henryk Sienkiewicz – założyciel Komitetu Generalnego Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce (ze zbiorów NAC, 1-K-1795a)

8 STYCZNIA 1915

W Vevey pod Lozanną w Szwajcarii z inicjatywy Henryka Sienkiewicza utworzony został **Komitet Generalny Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce**. Jego głównym zadaniem była pomoc finansowa dla ofiar wojny na ziemiach polskich oraz reprezentowanie sprawy polskiej wśród zachodniej opinii publicznej.

Grupa ochotników do Armii Polskiej we Francji rekrutowana spośród amerykańskiej Polonii
(ze zbiorów NAC, sygn. 1-H-288)

30 MAJA 1915

W Chicago odbył się **potężny wiec środowisk polonijnych**. Przed ponad stutysięcznym tłumem wystąpił znany pianista Ignacy Jan Paderewski, który w swoim przemówieniu domagał się od władz amerykańskich podjęcia starań o uwzględnienie w ładzie powojennym istnienia niepodległego Państwa Polskiego. Pod podejmującą ten temat petycją do prezydenta USA Woodrowa Wilsona podpisać się miało 600 tys. osób.

Marka polska obowiązująca na terenie Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego (domena publiczna)

24 SIERPNIĄ 1915

Na zajętych przez państwa centralne ziemiach Królestwa Polskiego powstało **Generalne Gubernatorstwo Warszawskie**. Zajmowało terytoria znajdujące się pod okupacją niemiecką: gubernie kaliską, warszawską, płocką, łomżyńską oraz część guberni piotrkowskiej i siedleckiej. Pozostała część Królestwa Polskiego administrowana była przez Austro-Węgry.

Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-H-177-2

Dekoracja uczestników szarży po Rokitną (ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego, sygn. 1-H-177-2)

30 WRZEŚNIA 1915

W wyniku załamania frontu wschodniego wojska państw centralnych zajęły większość ziem polskich. W walkach po stronie niemieckiej i austriackiej aktywnie uczestniczyły Brygady **Legionów Polskich**. Do legendy przejdą bitwy pod Rokitną (13 czerwca 1915), Tarłowem (30 czerwca – 2 lipca 1915) i pod Raśną (21-24 sierpnia 1915). Wobec zdobywcy państw centralnych lider orientacji prorosyjskiej Roman Dmowski udał się na Zachód.

Do mieszkańców Warszawskiego jeneralnego gubernatorstwa!

Przejęci niezłomną ufnością w ostateczne zwycięstwo ich broni i życzeniem powodowani, by ziemie polskie przez waleczne ich wojska ciężkimi ofarami rosyjskiemu panowaniu wydarte do szczęśliwej przywieść przyszłości, Jego Cesarska Mość Cesarz Niemiecki oraz Jego Cesarska i Królewska Mość Cesarz Austrii i Apostolski Król Węgier postanowili z ziem tych utworzyć państwo samodzielne z dziedziczną monarchią i konstytucyjnym ustrojem. Dokładniejsze oznaczenie granic Królestwa Polskiego zastrzeżę się. Nowe królestwo znajdzie w łączności z obu sprzymierzonymi mocarstwami rękojmię potrzebną do swobodnego sil swych rozwoju. We własnej armii nadal żyć będą pełne sławy tradycje wojsk polskich dawniejszych czasów i pamięć walecznych polskich towarzyszy broni we wielkiej obecnej wojnie. Jej organizacja, wykształcenie i kierownictwo uregulowane będą we wspólnym porozumieniu.

Sprzymierzeni Monarchowie, biorąc należyty wzgląd na ogólne warunki polityczne Europy jakoteż na dobro i bezpieczeństwo własnych krajów i ludów, żywią niezłomną nadzieję, że obecnie spełnia się życzenia państwowego i narodowego rozwoju Królestwa Polskiego.

Wielkie zaś, od zachodu z Królestwem Polskiem sąsiadujące mocarstwa z radością ujrzą u swych granic wschodnich wskrzeszenie i rozkwit wolnego, szczęśliwego i własnym narodowym życiem cieszącego się państwa.

**Z najwyższego rozkazu Jego Cesarskiej Mości Cesarza
Niemieckiego.**

Jeneral-Gubernator

v. Beseler.

Akt 5 listopada (AGAD, domena publiczna)

5 LISTOPADA 1916

W Pszczynie ogłoszono **akt podpisany przez cesarza niemieckiego i austro-węgierskiego**, który zapowiadał utworzenie z ziem Królestwa Polskiego „państwa samodzielnego z dziedziczną monarchią i konstytucyjnym ustrojem”. Był to pierwszy akt wydany przez najwyższych przedstawicieli państw biorących udział w I wojnie, w którym zapowiadano utworzenie Państwa Polskiego. W dokumencie nie określono jednak jego granic, enigmatycznie stwierdzono jedynie, że będzie ono funkcjonowało w sojuszu z Niemcami i Austro-Węgrami. Akt nie był zatem gwarancją odzyskania pełnej niepodległości.

Car Mikołaj II (domena publiczna)

25 GRUDNIA 1916

W odpowiedzi na akt 5 listopada w **rozkazie noworocznym** car **Mikołaj II** zapowiedział „stworzenie Polski wolnej, złożonej ze wszystkich trzech części, dotąd rozdzielonych”. Wobec strat terytorialnych Rosji akt nie mógł mieć żadnych konkretnych skutków politycznych. Otworzył jednak szansę na życzliwsze potraktowanie sprawy polskiej przez państwa ententy, które dotychczas uważały kwestię niepodległości Polski za wewnętrzną sprawę Rosji. Po abdykacji cara 16 marca 1917 roku rozkaz przestał mieć jakiegokolwiek znaczenie.

Posiedzenie inauguracyjne Tymczasowej Rady Stanu (domena publiczna)

14 STYCZNIA 1917

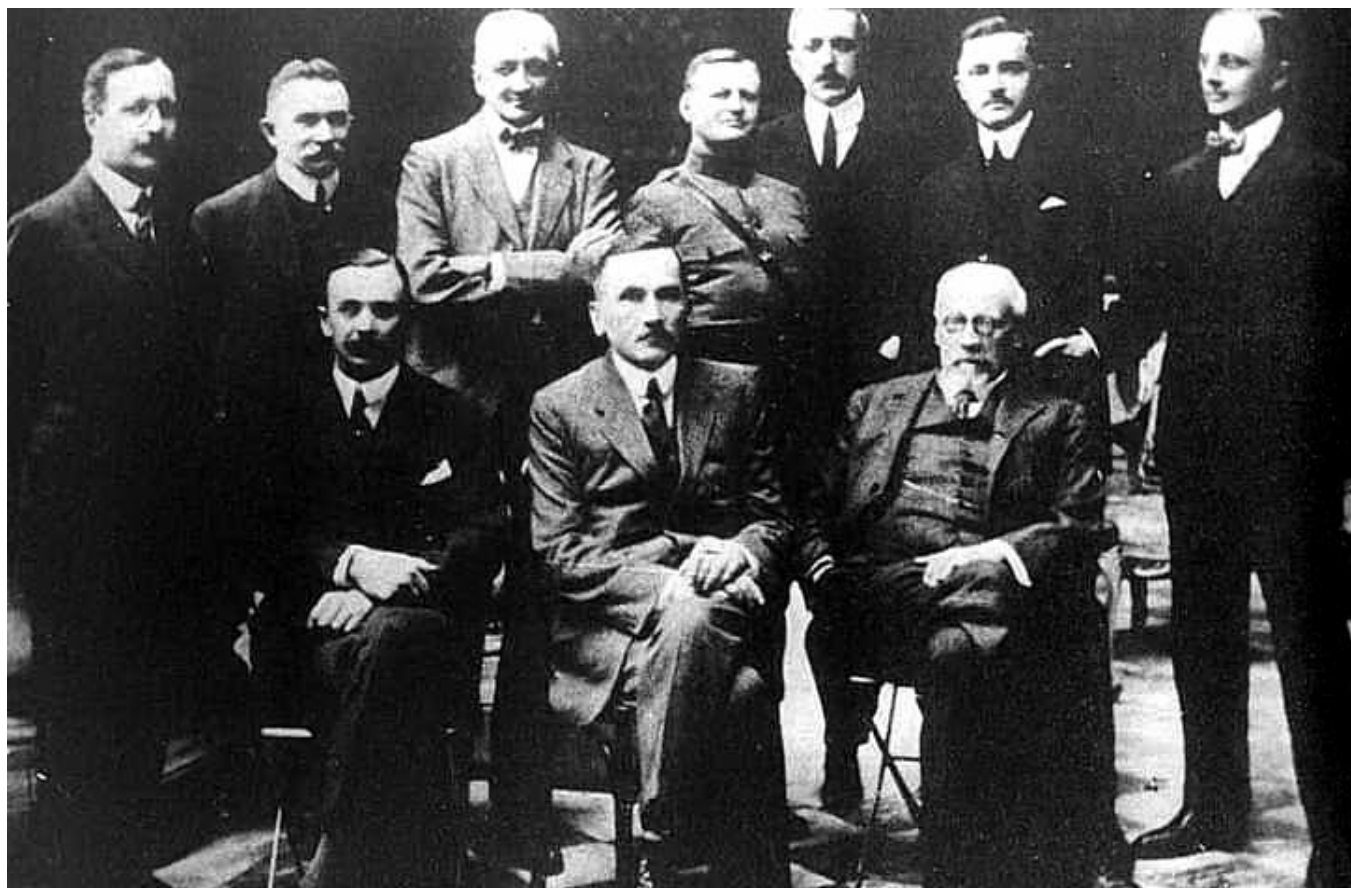
W Warszawie, z inicjatywy Niemiec i Austro-Węgier, zainaugurowała swoją działalność **Tymczasowa Rada Stanu** z Wincentym Niemojewskim na czele. Była to instytucja quasi-rządowa, która przygotować miała polską administrację na terenie Królestwa Polskiego. Miał być to pierwszy krok do powołania obiecane w akcie 5 listopada Państwa Polskiego. Jednocześnie rozpoczęto działania na rzecz przekształcenia Legionów w Wojsko Polskie.

Grupa Legionistów internowanych w Szczypiornie (ze zbiorów NAC, 1-H-225-2)

2 LIPCA 1917

Wobec kunktatorskiej polityki cesarza względem Polski oraz podporządkowania formowanego wojska polskiego niemieckiemu dowództwu, Józef Piłsudski odmówił dalszej współpracy z Tymczasową Radą Stanu. Zaapelował także do polskich żołnierzy o nieskładanie przysięgi na wierność cesarzom i niewstępowanie do Polskich Sił Zbrojnych. Konsekwencją tzw. **kryzysu przysięgowego** było internowanie dużej części żołnierzy służących do tej pory u boku państw centralnych i osadzenie w obozach w Beniaminowie i Szczypiornie. Józefa Piłsudskiego osadzono w twierdzy w Magdeburgu. Wydarzenia z lipca 1917 roku były także końcem nadziei, że niepodległe państwo uda się odzyskać w sojuszu z państwami centralnymi.

Komitet Narodowy Polski (domena publiczna)

15 SIERPANIA 1917

W Lozannie utworzono **Komitet Narodowy Polski** na czele z Romanem Dmowskim. Siedzibą KNP miał być Paryż. Do najważniejszych zadań komitetu należała integracja zachodnich środowisk polonijnych, reprezentowanie sprawy polskiej wobec rządów państw ententy, organizowanie polskiego życia politycznego na Zachodzie oraz nadzór nad formowaniem się polskich jednostek wojskowych we Francji. W sierpniu rząd francuski uznał KNP za jedyne oficjalne przedstawicielstwo polskie. W ślad za Francją w październiku podobne deklaracje złożyły władze Wielkiej Brytanii i Włoch, a w grudniu USA.

Rada Regencyjna po oficjalnym złożeniu przysięgi (domena publiczna)

12 WRZEŚNIA 1917

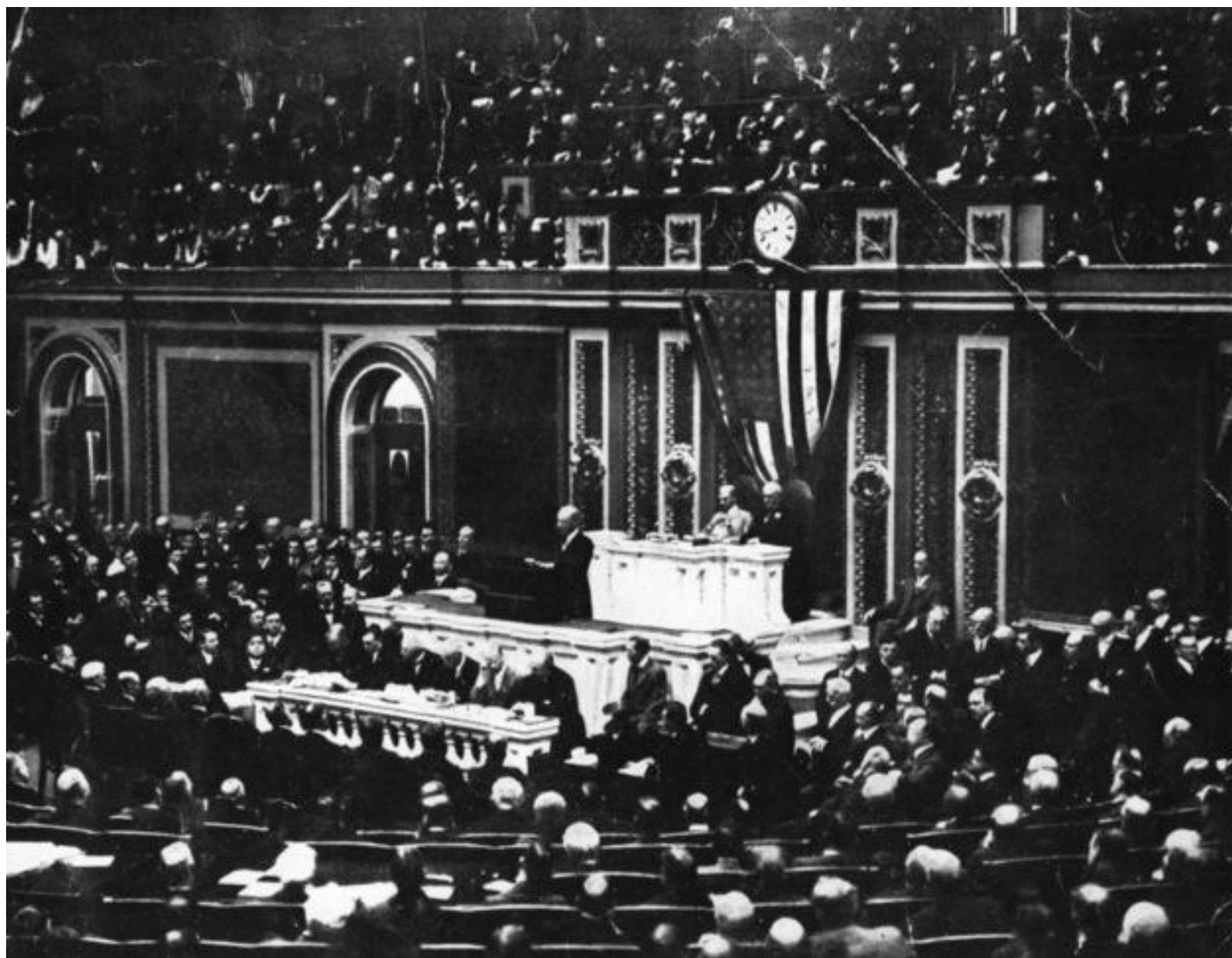
W reakcji na dymisję Tymczasowej Rady Stanu Niemcy powołały na terenie Królestwa Polskiego **Radę Regencyjną**. Miała ona – do czasu powołania nowego monarchy – sprawować formalnie tymczasową władzę na ziemiach Królestwa Polskiego. W jej skład weszli arcybiskup warszawski Aleksander Kakowski, Zdzisław Lubomirski i Józef Ostrowski. Rada powołała także rząd na czele z Janem Kucharzewskim. Zakres władzy Rady Regencyjnej był jednak ograniczony do wybranych działań. Na dodatek nie cieszyła się ona zbyt dużym autorytetem w polskim społeczeństwie. Mimo to w latach 1917-18 podjęła szereg działań prawno-administracyjnych będących podwaliną pozwalającą na utworzenie w 1918 niepodległego Państwa Polskiego.

Zebranie partii bolszewickiej (domna publiczna)

15 GRUDNIA 1917

Bolszewicy, po zdobyciu w wyniku rewolucji październikowej władzy w Rosji, wydali **Deklarację Praw Narodów Rosji**, w której przyznali prawo do samookreślenia i utworzenia samodzielnego państwa wszystkim narodom zamieszkującym tereny Rosji, w tym Polakom. Wobec braku kontroli nad ziemiami polskimi deklaracja władz rewolucyjnych nie miała jednak żadnego – poza czysto propagandowym – znaczenia politycznego.

Woodrow Willson przemawia przed Kongresem USA (Hulton Archive, domena publiczna)

8 STYCZNIA 1918

Prezydent USA **Woodrow Wilson** w orędziu noworocznym ogłosił 14 punktów stanowiących, jego zdaniem, fundament powojennego ładu międzynarodowego. W 13 punkcie stwierdził, że powinno powstać niepodległe Państwo Polskie z bezpiecznym dostępem do morza, obejmujące ziemie zamieszkałe przez ludność bezsprzecznie polską. Była to pierwsza deklaracja zagranicznego polityka, w której określono zasady na jakich miały się formować granice odrodzonego państwa.

Banknoty Ukrainśkiej Repuliki Ludowej (domena publiczna)

W Brześciu nad Bugiem państwa centralne podpisały układ pokojowy z powstałą w styczniu 1918 roku niepodległą Ukrainą Republika Ludową. W traktacie URL przyznano m.in. Chełmszczyznę i część Polesia. Spotkało się to z ostrymi protestami ze strony polskiej. Na znak protestu ostatnie oddziały polskie służące po stronie Niemiec i Austro-Węgier wymówiły służbę. Część żołnierzy podjęła próbę przedostania się na Zachód.

№ 168. Warszawa, Poniedziałek 7 Października 1918 roku. Rok I.

PRENUMERATA:
Kodowaniem do domu
lub przesyłką pocztą:
rocznie 24 mk., półrocznie
12 mk., kwartalnie
6 mk., miesięcznie 2 mk.
Numer pojedynczy
15 fenigów.

OGŁOSZENIA.
„Monitor Polski” przyj-
muje ogłoszenia rządo-
we, instytucji społecz-
nych i użyteczności pu-
blicznej, zaś od osób
prywatnych, tylko takie,
które wynikają ze sto-
sunku do władz rządo-
wych i powyższych in-
stytucji.
Cena za wiersz drobnego
pisma (pół) po teście
1 mk.

MONITOR POLSKI
WYCHODZI CODZIENNIE Z WYĄTKIEM NIEDZIEL I ŚWIĄT.

Redakcja i Administracja Pl. Malachowskiego Nr. 4. Redakcja otwarta od 9—1 i 5—8 p. p. Redaktor przyjmuje od 11—12 w południe.

Dodatek nadzwyczajny.

Rada Regencyjna do Narodu Polskiego.

Wielka godzina, na którą cały naród polski czekał z upragnieniem, już wybija.

Zbliża się pokój a wraz z nim zniszczenie nigdy nieprzedawnionych dążeń narodu polskiego do zupełnej niepodległości.

W tej godzinie wola narodu polskiego jest jasna, stanowcza i jednomyślna.

Odezwując tę wolę i na niej opierając te wezwania, stajemy na podstawie ogólnych zasad pokojowych, ogłoszonych przez prezydenta Stanów Zjednoczonych, a obecnie przyjętych przez świat cały jako podstawa do urządzenia nowego współżycia narodów.

W stosunku do Polski zasady te prowadzą do utworzenia niepodległego państwa, obejmującego wszystkie ziemie polskie, z dostępem do morza, z polityczną i gospodarczą niezawisłością, jako też terytorjalną nienaruszalnością, co przez traktaty międzynarodowe zagwarantowaniem będzie.

Aby ten program ziszczyć, musi naród polski stanąć jako mąż jeden i wyżyć wszystkie siły, by jego wola została zrozumiana i uznana przez świat cały.

W tym celu stanowimy:

1. Radę Stanu rozwiązać.
2. Powołać zaraz rząd, złożony z przedstawicieli najszerszych warstw narodu i kierunków politycznych.

3. Włożyć na ten rząd obowiązek wypracowania wspólnie z przedstawicielami grup politycznych ustawy wyborczej do sejmu polskiego, opartej na szerokich zasadach demokratycznych i ustawę tę najpóźniej w ciągu miesiąca do zatwierdzenia i ogłoszenia Radzie Regencyjnej przedstawić.

4. Sejm niezwłocznie potem zwołać i poddać jego postanowieniu dalsze urządzenie Władzy zwierzchniej państwowej, w której ręce Rada Regencyjna zgodnie ze złożoną przysięgą władzę swoją ma złożyć.

POLACY! Obecnie już losy nasze w znacznej mierze w naszych spoczywają rękach. Okażmy się godnymi tych potężnych nadziei, które z górą przez wiek żywili wśród ucisku i niedoli ojcowie nasi. Niech zamilknie wszystko, co nas wzajemnie dzielić może a niech zabrzmi jeden wielki głos: **Polska zjednoczona niepodległa.**

† Aleksander Kakowski.
Józef Ostrowski.
Zdz. Lubomirski.

Przewodni Ministrów:

Jan Kucbarszewski.

Warszawa, 7 października 1918.

7 PAŹDZIERNIKA 1918

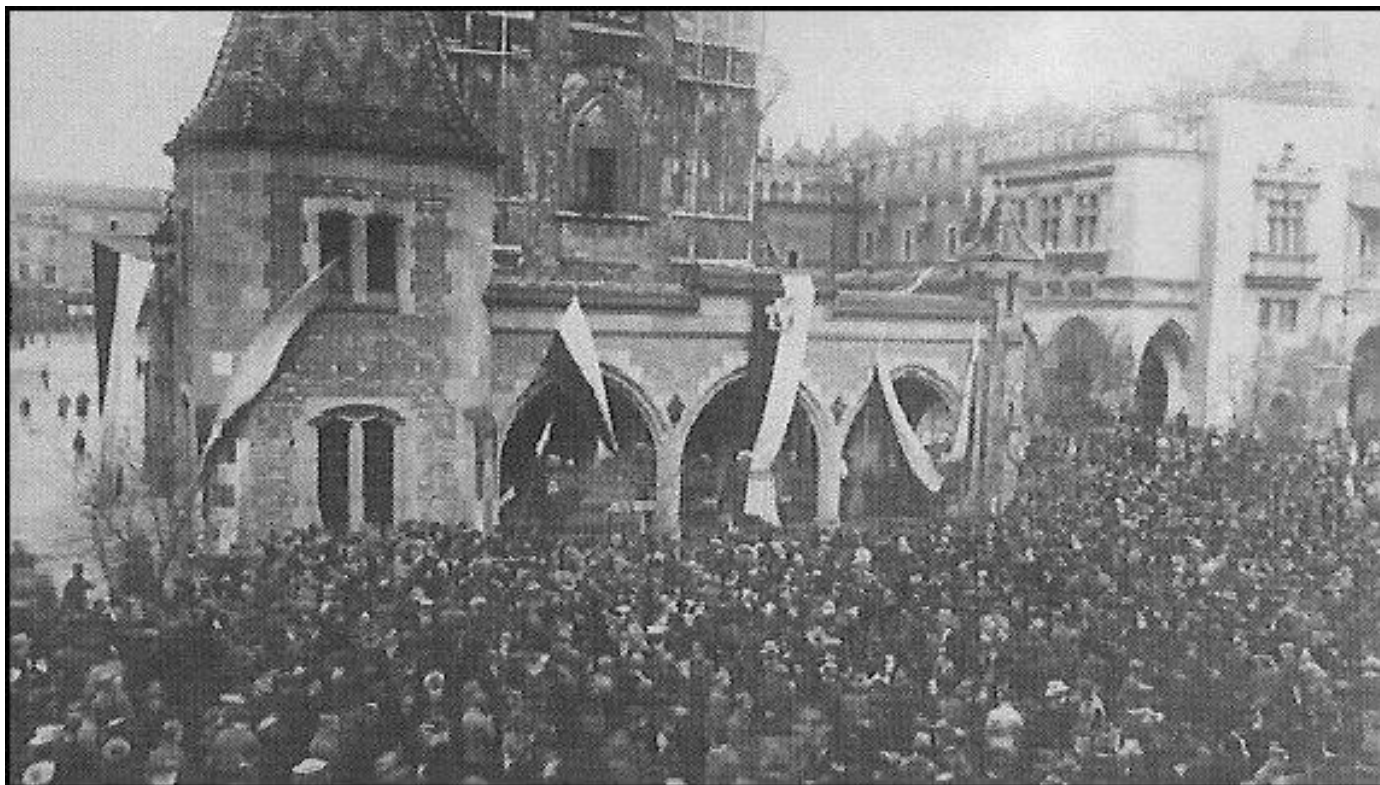
Wobec coraz gorszej sytuacji Niemiec na froncie zachodnim **Rada Regencyjna proklamowała powstanie niepodległego Państwa Polskiego**, które zbudowane miało być zgodnie z założeniami opisanymi w trzynastym punkcie orędzia Wilsona.

Rada Narodowa Śląska Cieszyńskiego (na licencji CC-BY-SA 3.0)

19 PAŹDZIERNIKA 1918

Na Śląsku Cieszyńskim powstaje polska **Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego**. Przynależność Śląska Cieszyńskiego stała się kością niezgody pomiędzy odzyskującą niepodległość Polską a powstającą Czechosłowacją.

Manifestacja polska przy wieży ratuszowej w Krakowie (domena publiczna)

28 PAŹDZIERNIKA 1918

W związku z deklaracją Karola I o federalizacji monarchii habsburskiej w Krakowie ukształtowała się **Polska Komisja Likwidacyjna** na czele z Wincentym Witosem. Jej zadaniem miało być przejęcie władzy administracyjnej od Austriaków i ustanowienie państwowości polskiej w Galicji.

Naczelną Komendę Obrony Lwowa (domena publiczna)

1 LISTOPADA 1918

W Galicji Wschodniej proklamowana została **Zachodnioukraińska Republika Ludowa**. We Lwowie rozpoczęły się walki pomiędzy Polakami a Ukraińcami o władzę nad miastem. Wśród polskich obrońców miasta znalazło się wielu członków ruchu harcerskiego i młodzieży. Młodych ludzi nazwano „Orlętami Lwowskimi”. **Wojna polsko-ukraińska o terytorium Galicji Wschodniej** toczyła się aż do połowy 1919 roku.

REPUBLIKA POLSKA
TYMCZASOWY RZĄD LUDOWY

OBYWATELE!

Reakcyjne i ugodowe rządy Rady Regencyjnej zostały przez Lud Polski obalone. Z polecenia stronnictw ludowych i socjalistycznych b. Królestwa i Galicji ogłaszamy się za

TYMCZASOWY RZĄD LUDOWY REPUBLIKI POLSKIEJ,

ujmując w swoje ręce pełnię władzy do chwili zwołania Sejmu Ustawodawczego.

Komendantem naczelnym wszystkich wojsk polskich mianujemy zastępcę **JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO**, pułkownika **EDWARDA RYDZA-ŚMIGŁEGO**.

**TYMCZASOWY RZĄD LUDOWY
REPUBLIKI POLSKIEJ:**

*Tomasz Arciszewski,
Ignacy Daszyński,
Medard Downarowicz,
Gabriel Dubiel,
Marjan Malinowski,
Jędrzej Moraczewski,
Tomasz Nocznicki,
Juljusz Poniatowski,
Edward Rydz-Śmigły,
Wacław Sieroszewski,
Błażej Stolarski,
Stanisław Thugutt,
Wincenty Witos,
Bronisław Ziemięcki.*

Lublin — Kraków, dn. 7 listopada 1918 r.

Afisz proklamujący powstanie Tymczasowego Rządu Ludowego Ignacego Daszyńskiego
(domena publiczna)

7 LISTOPADA 1918

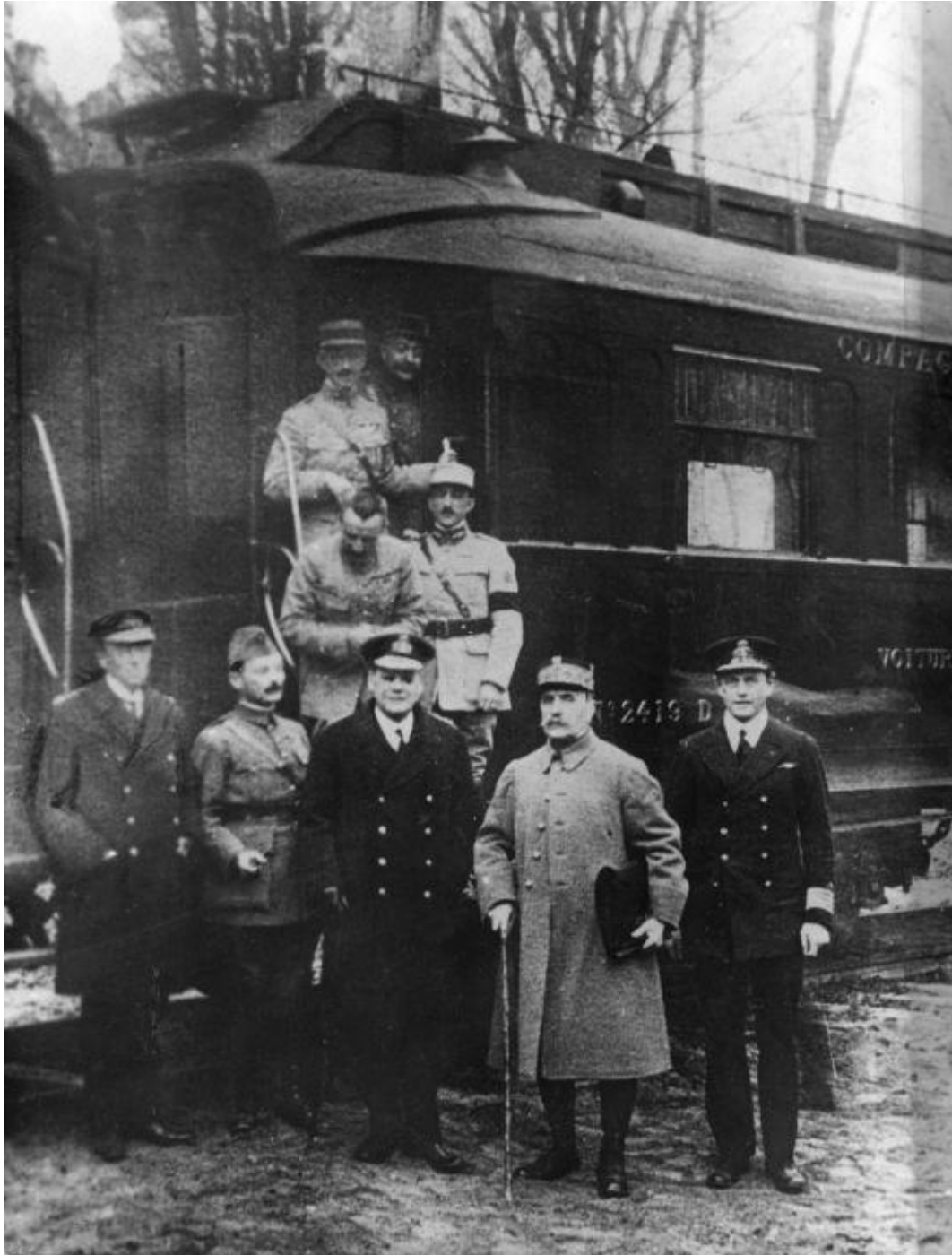
W Lublinie lewica niepodległościowa i ludowcy powołali niezależny od Rady Regencyjnej Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim na czele.

Piłsudski w czasie internowania w Magdeburgu (domena publiczna)

10 LISTOPADA 1918

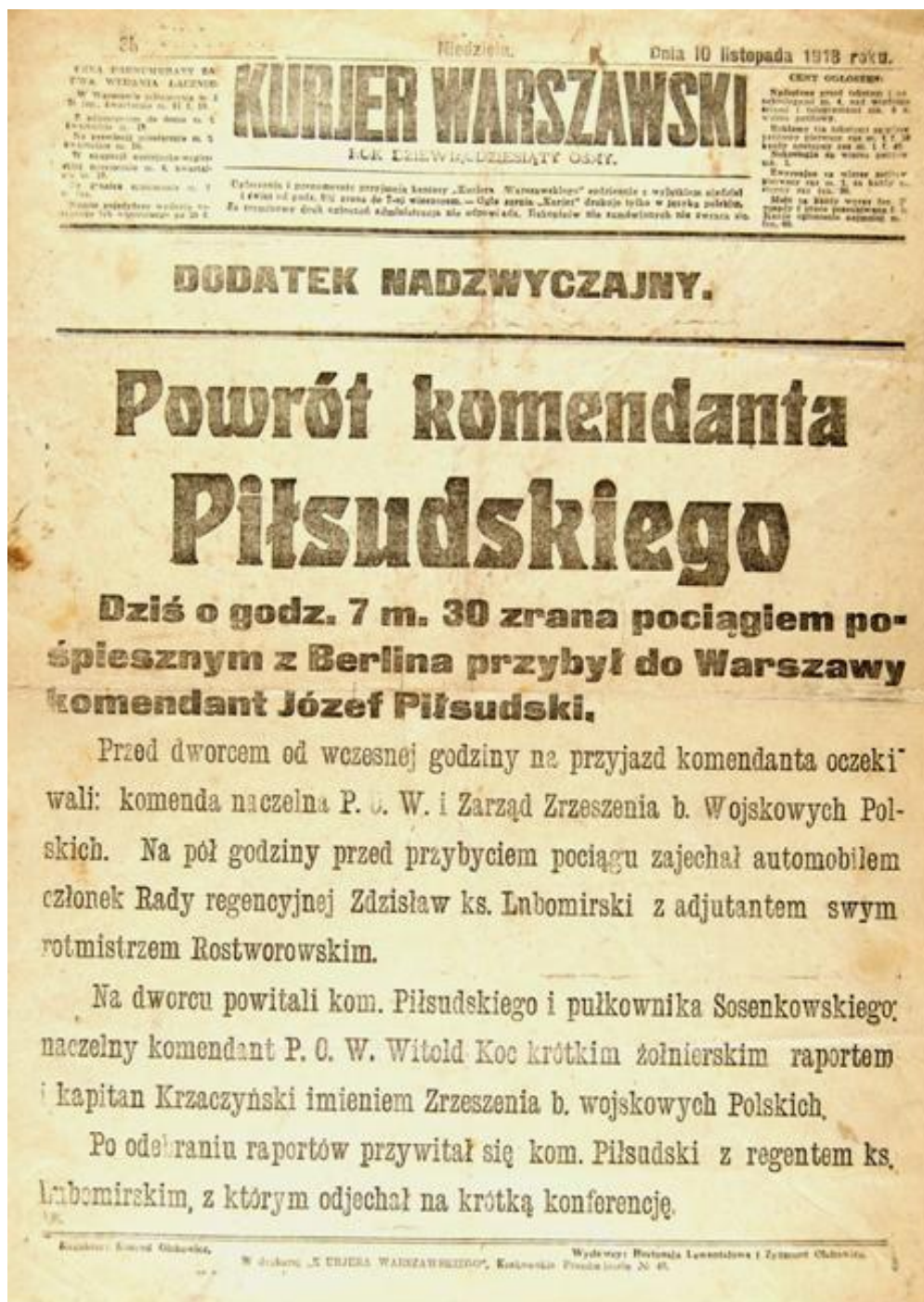
Józef Piłsudski został wypuszczony z twierdzy w Magdeburgu. W godzinach popołudniowych **dotarł do Warszawy.**

Marszałek Foch przed wagonem kolejowym w lesie Compiègne (domena publiczna)

11 LISTOPADA 1918

W wagonie kolejowym w lesie pod francuskim Compiègne **podpisano rozejm pomiędzy państwami ententy a Cesarstwem Niemieckim kończący I wojnę światową.** Pozbawiona autorytetu Rada Regencyjna postanawia oddać Piłsudskiemu władzę nad tworzącym się wojskiem. W Poznaniu działający od 1916 roku tajny Centralny Komitet Obywatelski (grupujący stronnictwa o charakterze narodowym i ludowym), zmienił nazwę na Naczelną Radę Ludową i ogłosił się reprezentantem polskich interesów w Wielkopolsce.

Fragment artykułu z Kurjera Warszawskiego informujący o przybyciu Józefa Piłsudskiego (domena publiczna)

14 LISTOPADA 1918

Rada Regencyjna zdecydowała się na oddanie Józefowi Piłsudskiemu władzy cywilnej. W kolejnych dniach Piłsudskiemu podporządkował się Tymczasowy Rząd Ludowy Daszyńskiego i Rada Narodowa Śląska Cieszyńskiego.

